

Det venetiske sprog

1 Alfabet og transskription

∅ ^ ^	a
∩ ∩	v
× † †	d
∩	e
∩ · ∩ ∩ ∩ ∩	h
∩	i
> ∥ ∩	j, ij
∩	k
∩ 1	l
∩ ∩	m
∩	n
∩	p
∩ ∩	ś
∩ ∩	r
∩	s
× ∩ ∩ ∩	t
∩	u
∩ ∩ ∩ ∩	b
∩	g
∩	o
∩ ∩ ∩ ∩	f (vh)

En række af bogstavtegnene har lokale varianter. Tegnene i venstre søjle repræsenterer i det væsentlige det atestinske alfabet, om end der også lokalt i Este-området anvendes varianter.

Det venetiske alfabet er afledt af det etruskiske, men visse tegn repræsenterer i venetisk andre lyd end de gør i etruskisk. Den transskription, der anvendes i nærværende afhandling tager konsekvensen heraf. Således transskriberes tegnet × (= etr. z) og dets varianter ikke som tidligere i gengivelser af venetiske indskrifter) **z**, men som **d**, hvilket tydeligvis er den lyd, som det repræsenterer, f. eks. ven. ×○×○, **doto**, jfr. græsk ἔδοτο

Den fonematiske opposition /d/ - /t/ betegnes forskelligt i forskellige dele af det venetiske område: F.eks. i Este: × - ×, i Padova × - ∩ etc. Selv indenfor det atestinske område staves f. eks. **donasto** snart med første bogstav ×, snart med ×; og endelsen **-to** skrives snart -∩∩, snart -×○.

1.2 Venetisk har to varianter af **s**: ∩ og M. M transskriberes ś. Det er uklart, om der er tale om en fonematiske opposition (som f.eks. ustemt-stemt s), eller

der blot er tale om to bogstavvarianter. Beeler¹ og Lejeune² har gjort opmærksom på en mulig lydudvikling: **-tja-** > **-tśa**, som endnu ikke var fuldendt i Este III perioden, omkring

500 – 350 f. Kr. Et eksempel er det kvindelige patronymikon **Iuvantśai** (<-tja-) fra indskriften Es 3, jfr. **Iuvantioi** Es 4, det maskuline modstykke til dette patronymikon. Det kan dog sagtens bero på tilfældigheder, f.eks. at skriveren har stavet, som han har hørt det. I hvert fald er der sene eksempler på netop dette navn, som ikke udviser denne udvikling: **IVANTEIAI** Es 107 og **IVANTIA** Es XXV begge skrevet med latinske bogstaver, og **Ivantioi** Es 83, sandsynligvis fra 2. årh f. Kr.³

Det ser ud som om der kan indtræde en dissimilation, når et Ord indeholder to s'er: Af **aisu-** foreligger både **aisus** Gt 1 og **aisuś** Gt 2 som akk. plur. En sådan dissimilation kan ligge til grund for ordene **vesoś** Es 1, **hevissoś** Pa 15, **veskeś** Es 76. Men netop dette sidste ord findes også skrevet med latinske bogstaver: **VESCES** Es 104, hvilket støtter antagelsen, at der ikke er nogen reel lydlig forskel. De nævnte eksempler har **s....s** → **s....ś**, men den omvendte, altså → **ś....s** findes også: **Śikos** Es 120; men **ś** forekommer også alene, eksempelvis: **Naiśoi** Es 78.

1.3 Alfabetets to sidste konsonanter, **⓪** og **Υ** (= etr. φ og χ) ses ved sammenligning med venetiske indskrifter med latinsk bogstavering at angive ven. **b** og **g**: dativ pluralisendelsen **-φos** i **loudero-bos** Es 45, og med latinske bogstaver **ANDETCOBOS** Es 112. **eχo** Es 1-7 og passim, og med lat. bogstaver **EGO** Es 105.

1.4 Venetisk anvender en digraf **⓪⓪**, **vh** til angivelse af **f**. Undertiden - måske en skrivefejl? – ses **hv**.

Tegnet **⓪** har som nævnt to funktioner: i digrafen **vh** – og kun her – angiver det **h**, ellers er det tegn for punktuert **i** (om punktuering mere nedenfor).

Halvvokalen **j** skrives foran vokaler som **⓪** eller **⓪⓪** (**ij**). I Cadore skrives sædvanligvis **⓪⓪** (hvor **⓪**=etr. g, hvorfor det ikke er usædvanligt at transkribere fx **Trumusicat-**) som digraf for **ij**. Det forekommer rimeligere at transkribere **i**, altså fx **Trumusiati-** og denne praksis er fulgt i denne afhandling. Meget sjældent (f. eks. Gt 23: **R[⓪]Injos**) forekommer tegnet **⓪** uden foranstående **⓪**, og skal vel her blot tages som en lokal variant af **i**: **R...Inios**.

¹ Hommages a M. Niedermann 1956, s. 43f

² først i Word 11, 1955 s. 35.

³ Jeg bruger nummereringen fra Pellegrini-Prosdoci, La lingua venetica (LV). De to bogstaver angiver proveniens: Es = Este, Pa = Padova, Ca = Cadore og Lagole di Calalzo etc. Med hensyn til personnavne følger jeg også praksis fra LV og skriver dem med stort begyndelsesbogstav.

Venetiske indskrifter nummereres med arabiske tal, også sådanne, der benytter latinske bogstaver; I gengivelsen af sådanne veneto-latinske indskrifter bruges versaler, fx her **VESCES**. Indskrifter på latin, men med venetiske navne eller andre ord nummereres traditionelt med romertal fx som her Es XXV.

1.5 Alfabetet er overleveret i adskillige såkaldte alfabettavler, der er givet til gudinden Reitia i Este. Alfabetet præsenterer sig som følger:

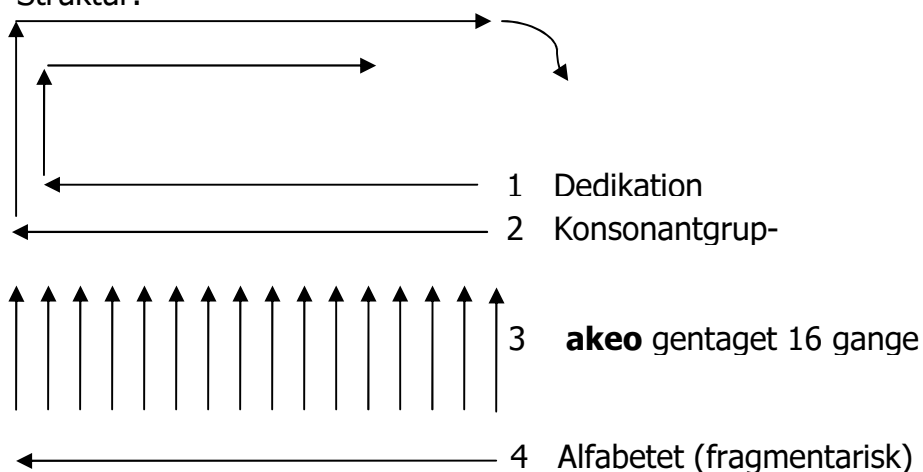
a e v d h i t k l m n p ś r s t u b g o

Det er tydeligt, at de venetiske skrivere opfattede vokaler som klart adskilte fra konsonanterne. Således optræder alfabetet hyppigt på alfabettavlerne uden vokalerne. Dermed bliver **vd** de to første bogstaver i alfabetet, og selve det venetiske ord for alfabet eller alfabettavle synes at være en afledning heraf: **vd-a-n** (forekommer kun i akkusativ), dannet helt analogt med ἀλφάβητος, efter de to første bogstaver, alfa-beta, i det græske alfabet = "abeceda-rium". Og kombinationsmulighederne mellem konsonanter og vokaler har åbenbart optaget sindene på de venetiske skriveskoler, som det vil fremgå af alfabettavlerne nedenfor.

1.6 En alfabettavle fra Este (Es 25). Med en tolkning af ven. akeo

Struktur:

Denne alfabettavle fra Este er blandt de bedst bevarede af en række lignende. Den rummer tydeligvis en symbolsk lærebog i alfabetet og er tilegnet guddommen Reitia, som havde en helligdom i Este med en tilhørende skriveskole. I området er udover alfabettavlerne fundet andre votivgaver med tilknytning til skrivning, bl.a. et antal

bronzegrifler. Tavlen er sandsynligvis en gengivelse af de vokstavler, som man har anvendt på skriveskolen.

Uden om dedikationen er opregnet en række konsonantforbindelser med **r**, **n** og **l** plus **kv** og **vh** (**f**). Konsonantgrupperne giver ikke i sig selv megen mening, og synes at repræsentere nogle skriveøvelser. Rækken, der fortsætter ud i hanken, lyder:

vhr dr θr kr mr pr śr sr tr φr χr

vhn dn θn kn mn pn śn sn tn φn χn

vhl dl θl kl ml pl śl sl tl φl χl

vhr kv

Nedenunder er i et gitter anført 16 **o**'er, 16 **e**'er, 16 **k**'er og 16 **a**'er. Antallet er sikkert ikke tilfældigt, da 16 er et helligt tal – kvadratet af 2.

Nederst på tavlen er det venetiske alfabet – desværre på denne tavle kun fragmentarisk - uden vokalerne og med **ii** tilføjet til slut: **[....(l)]m n p ś t b g ii**

De 4*16 felter i gitteret kan læses nedefra som 16 gange **akeo**, måske et skriveskole-logo: **a ke o**, "a og o", svarende til "τὸ ἄλφα καὶ τὸ ὦ μέγα", altså "alfa og omega". Ordet **ke**, "og", er belagt i yderligere et par indskrifter; betydningen er veldokumenteret. Ordet er indoeuropæisk, men bortset fra græsk **καί** og lykisk **se** tabt i alle andre indoeuropæiske sprog.

Det er værd at bemærke, at nederste række rummer det samlede alfabet *uden* vokaler; det kunne derfor være nærliggende at læse de 4*16 bogstaver i gitteret som **a u e o** (hvor u'et er vendt 45 grader, så det ligger ned). I så fald vil rækken af konsonanter i nederste linje kunne læses sammen med de 4 vokaler som en fortegnelse over alle de mulige konsonant-vokal-forbindelser i venetisk: **va vu ve vo, da du de do** etc. Vokalen **i** er der så ikke blevet plads til på grund af det formelagtige **a ke o**. Til gengæld er **i** medtaget i slutningen af alfabetlinjen i formen **ll**. Disse konsonant-vokalforbindelser udgør stavelser, som ikke skal punktueres efter det venetiske punktueringssystem. Se afsnit 2 nedenfor om punktuering.

Grunden til, at u'et er skrevet liggende er vel så netop, at man *også* skal kunne læse de fire bogstaver som **a ke o**. Dermed får man også en slags forklaring på gitteret, idet højresiden af hvert af de 16 kvadrater med et liggende **Λ** kan ses som den lodrette bagstreg i **k** (✕).

Dedikationen lyder: **mego donasto Voltiomnos Iuvants Ariuns Śainatei Reiti-ai**, "Voltiomnos Juvant(io)s Ariun(io)s gav mig til (gudinden) Reitia".

2 Punktuering

Punktueringssystemet må antages at have sin rod i et syllabaralfabet, hvor det kunne være praktisk ved hjælp af punkter at angive, om et skrifttegn havde syllabisk værdi, eller om kun konsonanten skulle udtales. I det venetiske skriftsystem er punktueringen praktisk taget uden værdi (omend den undertiden kan være os til hjælp ved ordadskillelsen; de venetiske inddskrifter er alle skrevne i scriptio continua), og ved transskription medtages punkterne sædvanligvis ikke. For eksempel indskriften Es 120 viser, at det på et tidligt tidspunkt (omkring 500-475 f. Kr., hvilket fremgår af bogstavernes form) lod sig gøre at affatte indskrifter helt uden punktuering, men normalt er den med.

Et par eksempler til forståelse af systemet:

lo.u.derobo.s. Es 45

viser, at stavelserne **de** og **ro** opfattes som "normale" og som sådan ikke punktueres, mens **bos** udlyder på en konsonant, der punktueres for at angive, at den udtales uden vokal (hvilket for så vidt er nonsens, idet de venetiske konsonanttegn ikke har nogen vokalværdi: **z** betyder **s**, ikke **sa**, **se**, **si** eller lignende; men et sådant stavelseskriftsystem må ligge til grund for punktueringen. I stavelsen **lo.u.** punktueres **u** for at angive, at det hører med til **o** som andet element i en diftong.

.e.ge.s.t.s. Es 73

viser, at en stavelse bestående af en vokal i forlyd punktueres, og at tre konsonanter i slutningen af et ord alle punktueres. Det bemærkes, at punktueringen hyppigst simplificeres:

-.s.t.s. for **-.s..t..s. (.s. + .t. + .s.)**, hvilket forekommer naturligt nok. Den "korrekte" punktuering forekommer dog også, f. eks.

vhrema.i..s.to.s. Pa 13

hvoraf det også fremgår, dels at digrafen **vh** (=f) ikke punktueres, dels at sammensætningen af konsonant + **r** ikke punktueres (det samme er tilfældet med sammensætningen af kons + **n** og **l**).

Reglerne for punktuering kan i korthed formuleres som følger

a: Vokal som første bogstav i et ord punktueres (gælder dog ikke **i**)⁴

b: Vokalerne **i** og **u** som andet element i en diftong punktueres

⁴ Punktueret **i** i forlyd findes kun et sted i de venetiske indskrifter: **.i.to.s.** Pa 13, - ellers er det upunktueret. I etruskisk er forholdet det, at **i** i forlyd punktueres i Sydetrurien, men ikke i Campanien. H. Rix (MSS 23, 1968 s.98) antager derfor, at punktueringssystemet er kommet til det venetiske område fra Sydetrurien. Opfattelsen af **Itos** som et helt ord beror imidlertid på en (ganske vist sandsynlig) rekonstruktion, og Lejeune (REL 43, 1965 s. 164 ff.) "anser det for sandsynligst, at punktueringssystemet er indført i fra Campania".

c: Konsonant(er) , som følger efter sidste vokal i en stavelse, punktueres

2.1 Visse særlige forhold vedr. punktueringen

Der er to personnavne, hvori der forekommer hiat: **mo.l.donkeo** Es 24 og **votu.n.ke.a.** Tr 6. De er ikke uden problemer: Der mangler under alle omstændigheder punktuering omkring **n**: **-do.n.ke-**, og den manglende punktuering af hiattet **-eo** fik Vetter (Glotta 24, 1935 S. 127) til at foretrække at dele Es 24 således: **meگو donasto Vants Moldon ke O Karanmns Reitiai**, "Vants Moldon og O. Karanms gav mig til Reitia". Denne tolkning kan meget vel være mulig på trods af Lejeunes indvending, at der så er to navne mens verbet er i singularis. Men her kan man jævnføre f. eks. Cicero Verres IV, 92: **dixit hoc apud vos Zosippus et Ismenias** med omtrent samme syntaktiske struktur, der er almindelig i latin, når verbet står foran subjektet. Lejeunes anden indvending, at **Moldon** udlyder på **-n** medens "les nominatifs des thèmes en **-on** sont en **-o**" (RPh. 26, 1952 s. 197), kan tilbagevises med en parallel: **Molon**, Pa 13. Med Lejeunes deling får man et treleddet navn, hvilket ikke er uden sidetilfælde i venetisk: **meگو donasto Vants Moldonkeo Karanmns Reitiai**, "Vants Moldonkeo Karanmn(io)s gav mig til Reitia".

Netop på grund af sammenstillingen med **Votu.n.ke.a.**⁵ er det tænkeligt, at vi alligevel skal vælge Lejeunes læsemåde, men i ingen af de to indskrifter er der tale om et oprindeligt hiat: Efternavnesuffikset **-on-ko-** er ikke sjældent: **Arbonkos** Tr 1, **Resunkos** Ca 7 og andre. Ligeledes har vi belæg for et efternavnesuffiks **-eion-** i **Toupeio**, Pa 7. Da endelserne **-eo** og **-ea** ellers er ukendte, må vi, for at kunne betragte dem som personnavnesuffikser, formode, at de repræsenterer endelserne **-eio-**, således, at ***Moldonkeio** er dannet til **Moldonkos**, der selv er dannet til fornavnet **Moldo** (attesteret i Es 66 og 78), og ***Votunkeia** må forudsætte ***Votunkos**, som er dannet til fornavnet **Votos**, Ca 9, **Voto**, Pa 16. Således er i begge tilfælde de til efternavnene svarende fornavne såvel som de anvendte suffikser velbelagte i venetisk, hvilket turde bekræfte rigtigheden af Lejeunes læsemåde.

Herefter kommer det sidste angivelige hiatord:

.a.tr.a.e.s. Vi 2

til at stå alene som ægte hiatord, hvilket taler stærkt for, at det ikke er ét ord, men to, **atra es**. Prodocimi LV,II s.v. har ikke klart taget stilling hertil. Lejeune, MLV s. 331 f. antager et adverbium **a(n)tra** – analogt med lat. **intra** - og en præposition **es** <*ens med akkusativ med en betydning som lat. **usque ad**. Mere herom under afsnittet om præpositioner.

⁵ (næppe **Votunke.a.i** som Pellegrini, LV,I s. 427 f., læser, idet de to punkter omkring **a** er af næsten samme størrelse, og det punkt - eller rettere: den streg - efter **a**, som Pellegrini vil læse som et **i** er betydeligt mindre end ethvert af de andre bogstaver. Hvis der skulle læses **-ai** skulle **i** have været punktuert som andet element af en diftong)

I det følgende er punktuering kun angivet for så vidt den har betydning for læsemåden af et ord.

3 Substantiver og adjektiver

Antallet af inskriptioner er beklageligvis så ringe, og indholdet så ensformigt, at den nominale bøjning ikke fremgår med fuld klarhed. Et antal substantiver og adjektiver (mest navne) er dog overleveret i mere end en kasus; andre røber kasusformer udelukkende ved deres syntaktiske stilling.

Nedenfor følger en oversigt over og en diskussion af de fleste forekommende nominer:

3.1 a-stammer

Fremaistna Es 41, Es 52, Es 95, nom. sing., fem. patronymikon eller gamonymikon⁶. **Fremaistnai** Es 42, dat. sing.

Fugia Es 42, 47, 54, 55, 56, nom. sing., fem. fornavn. **Fugiai** Es 57, 82, dat. sing.

Fougonta Es 58, nom. sing., fem. personnavn. **FOVGONTAI**⁷ (19) Es 105,106,111, dat. sing.

Fugia Es 44,48, nom. sing., fem. personnavn. **FUXSIAE** Es 10, dat. sing.

Kanta Es 49,50,62, nom. sing., fem. personnavn. **CANTA** Es XXVII, XXVIII, XXIX, samme. **Kantai** Es 12, 80, dat. sing.

Nerka Es 59, **NERCA** Es XLI, nom. sing., fem. fornavn - **Nerkai** Es 43, dat. sing. (NIRCAE Es IV)

Reitian Es 49, akk. sing., gudinden R. Es passim.⁸

Akk. sing. på **-an** i **Reitian** støttes af **vdan** Es 31, 32, 47, 51, 62, "alfabet"⁹. Men der er også et enkelt belæg for **-am**: **Trumusijam** Ca 33, - et ord, der står ret isoleret i den lange række af i-stammer, jfr. f. eks. **Trumusijatin** Ca 7, **TRIBUSIATIN** Ca 59.

3.2 o-stammer

⁶ Lejeune, Word 11 s. 39 ff. og derimod Untermann: Die venetischen Personennamen s. 42 ff.

⁷ Med versaler skrives, som i LV, de sene venetiske indskrifter, skrevet med latinsk bogstavering.

⁸ **Reitiei** Es 47 er alene om en dat. sing. på -ei blandt over 20 forekomster af **Reitiai**, og må betragtes som en skrivefejl.

⁹ **vdan**, "alfabet", se 1.5.

Voltiomnos Es 25, nom. sing., masc. fornavn. - **Voltiomnoi** Es 4, dat. sing.

Akk. sing. på **-om** og **-on**: **donom** Ca passim, **DONOM** Ca 62, "gave", og **donon** Ca 20. Formen på **-om** synes at indskrænke sig til den hyppige votivformular **donom doto** "(han) gav (denne) gave", ellers findes kun **-on**: **ekvon** Es 71 = lat. equum; **magetlom** Gt 3 og **metlon** *Es 120, begge af usikker betydning (måske med ie. *-tl- > lat. -cl- (f. eks. lat. poculum < *po-tl-om, et infix, der betegner redskab ("drikkeredskab = bæger")), men i hvert fald optræder de begge med nogenlunde sikkerhed som obj. for votivverber; **volterkon**, adj, akk. sing. neutrum i votivformularen **per volterkon vontar** Ca 6, "efter frivilligt ønske" (? **volterkon** måske til ie. *wel- i lat. velle, volo; **vontar** subst. neutr. måske til ie. *wen- i lat. venia, Venus, oi. vanih, "ønske".

3.2.1 Genitiv singularis af o-stammerne

Enkelte indskrifter giver tilsyneladende belæg for en gen. sing. på **-i (-ii)** af o-stammerne:

Pa 19 er et stempel, der kun består af et ord: **Keutini** gentaget med latinsk skrift: **CEVTINI**. Pellegrini (LV I s. 376) fastslår betydningen af denne forholdsviss nyfremdragne indskrift: ... "la novità piu importante del frammentino é costituita dalla prima documentazione, per me inoppugnabile, di un genitivo in -i dei temi in -o-, in una iscrizione venetica..."¹⁰. Der er imidlertid for mig at se en betydelig indvending at gøre mod denne opfattelse: Det tosprogede stempel er af så sen dato, at latin som tale- og skriftsprog er begyndt at gøre sig gældende i Padova. Den venetiske del af stemplet er ikke punktuert (der mangler punkter omkring **u** som andet element i en diftong): Dette antyder muligheden for, at den ven. del af indskriften blot er en kalke af den latinske, overført bogstav for bogstav til venetisk skrift.

En anden indvending: Ligesom det latinske navn må forudsætte formen Ceutinus eller Ceutinius, må det venetiske navn forudsætte nominativen ***Keutinos** (cfr. **Aki-si[n]o[s]** Es 74; **M(...)]nos** Es 72; **Boikno[s** (?) Es 66; **Veignoi** Pa 2 dat. sing. (eneste belæg for personnavn på **-no-** fra Patavinsk område)) eller nominativen ***Keutinios** (i så fald i formen ***Keutins** med synkope af **-ios** som i **Ennon** < ***Ennon-io-s**, se nedenfor). Belæggene for efternavne på **-no-** er så få¹¹, at det er sandsynligt, at vi skal tænke os en nom. sing. på **-io-s** (>**-s**) som forudsætning for **Keutini** (sådanne efternavne er vel belagte i Padova som overalt i venetisk område, f. eks. **Karamnioi** Pa 2; **Enetioi** Pa 3 bis; **Albarenioi** Pa 3 bis og flere andre). Et sådant navn uden andet navneelement vedføjnet finder vi f. eks. i

ego Raitevioi lor X Es 7

¹⁰ Lejeune, Latomus 31, 1, 1972, medtager også denne indskrift i sit forsøg på at påvise eksistensen af en ven. gen. sing. på **-i**. Untermann, Kratylus 13, 2, 1968, s. 140 er betænkelig ved Pellegrinis udlægning af stemplet og antyder muligheden af en kalke.

¹¹ Og samtidig ringe bevaret. Kun **Veignoi** er intakt bevaret. Det står til gengæld på andenpladsen i en tredjedet benævnelse og er muligvis ikke engang et efternavn. I det mindste forekommer navne på **-no-** ikke ellers alene uden et andet navnelement (når bortses fra de omstridte indskrifter Es 21 og 89; nf. § 4.5.2.) og kan derfor formodes ikke at være anvendt i et firmastempel, der skulle fortælle noget entydigt om indehaveren af firmaet.

"Jeg (er gravsten) for R"(...(?)"¹²

Hvis vi således med god grund forudsætter en nom. sg ***Keutinios**, og antager som en hypotese, at sådanne ord kunne danne en Gsg på **-i** (som på latin), så står muligheden for, at de kunne danne en nom. pl. på **-i** vel også åben. I så fald ville stemplets **Keutini** betyde "Brdr. K.", "familien K".

Udviklingen af ie. ***-ōi** er ikke belagt i de venetiske indskrifter, og ie. ***-ei** og ***-ai** > ven. **-ei** og **-ai**. På den anden side er der indskrifter, der viser en udvikling **ei** > **i** på et tidspunkt, der formentlig ligger nær affattelsestidspunktet for vort stempel, som den lat. bogstavering antyder: **ENNONI** Bl 1 er overbevisende, synes jeg, blevet påvist som dat. sing. af fornavnet **Enno** Ca 69 (n-stamme se §.4.5) af Untermann.¹³ Den normale dat. sing. endelse er **-ei**, og **-i** må da opfattes som resultatet af lat. påvirkning (eller skrivefejl), således, at selv om den normale udvikling af ***-oi** måske ikke har haft resultatet **-i** i venetisk, så foreligger muligheden for en nom. plur. på **-i** alligevel, -og i netop dette stempel er muligheden for lat. påvirkning jo nærliggende.

Entydigt at bestemme denne indskrift som belæg for en ven. genitiv sing. på **-i** synes mig således noget forhastet.

To navne på **-ii** har længe givet næring til diskussionen om ven. gen. sing.:

Logsii Fremaistna / Reitii Katakna Es 52.

De to navne på **-a**. er fem. efternavne, og de to på **-ii** kan da tydes som masc. personnavne i gen. sing. "F., hustru til L. / K., hustru til R." Denne løsning frembyder dog visse vanskeligheder¹⁴, bl. a. er det tredje navn ellers kun kendt som navnet på den atestinske gudinde Reitia, og det er sandsynligt¹⁵, at indskriften skal læses

Reitii(ai) Katakna / Logsii(ai) Fremaistna

"K. (gav denne nål¹⁶ til) Reitia / F. (gav den) til Logsia"

Logsia er da vel epiteton til Reitia, cfr. Apollons epiteton Λοξία. Dermed forsvinder vore genitiver på **-ii**.

De øvrige eksempler på ven. gen. sing. af o-stammer er alle mere eller mindre tvivlsomme: **ENNONI** Bl 1: se § 9.2; **louki** i den problematiske indskrift **entollouki termon** Pa 14: se nf. 4.2.4 og 5.4; **urkli** Es 5: se 3.6.1 og det særskilte kapitel "De vigtigste indskrifter med kommentarer og oversættelse".

¹² **lor XX** er yderligere kommenteret i det særskilte kapitel "De vigtigste indskrifter med kommentarer og oversættelse".

¹³ VP s. 11. Indskriften gennemgås nf. § 9.2.

¹⁴ Untermann VP s.29 f.; Prosdocimi LV,I s. 157 f.

¹⁵ Som (delvis) foreslået af Lejeune, REA 56, 1954 s. 73 ff.

¹⁶ Indskriften findes på, hvad Pellegrini/Prosdocimi kalder en "chiodo", en "nål". Der er fundet adskillige sådanne lange tynde nåle, hyppigt med en eller flere små ringe i den fladhamrede ende. Muligvis er det skriveredskaber (sål. Prosdocimi, LV, I s.140). Blot undrer det noget, at det åbenbart kun var kvinder, der gav sådanne til Reitia. Måske er det snarere hår- eller dragtnåle, altså smykker.

Konklusionen på dette må være, at grundlaget for at erkende en gen. sing. på **-i** (**-ii**) til o-stammerne (**-io**-stammerne) er svagt, idet de angivelige genitivformer alle er tvetydige. Et fremtidigt fund af en entydig gen. sing. på **-i** indebærer til gengæld den mulighed, at nogle af de ovennævnte ord på **-i** må omvurderes (f. eks. vil jeg uden tøven betragte **Keutini** som en gen. sing. hvis et sådant fund gøres).

3.2.2 Ablativ singularis af o-stammerne

Der synes kun at være belæg for et enkelt ord i ablativ/instrumentalis sing.: **leno** i votivformularen **op voltio leno** Es 27,32,44. Samme **op** (præp.) forekommer ligeledes med et ord i abl. plur. i **op iorobos** Es 23,69 (7.2). Betydningen af **op voltio leno** fremgår af Es 27, hvor der lige over linien med disse ord står på lat.: **DEDIT LIBENS MERITO; LIBENS MERITO** tør betragtes som en oversættelse eller parallel til **op voltio leno**. **leno** sætter Lejeune (REA 56,1954 s. 86-88) i forbindelse med dorisk λῆν, inf. = θέλειν, at ønske.¹⁷ **voltio** satte Krahe¹⁸ i forbindelse med ***wel-** (lat. **velle, volo**): ***volti-** = ie. ***wl-ti-**, cfr. lit. **viltis** "Hoffnung".

3.2.3 Nominativ pluralis af o-stammerne

Se mine bemærkninger til Keutini 3.2.1

3.2.4 Akkusativ pluralis af o-stammerne

termonios deivos Vi 2, i en ikke alt for klar sammenhæng, er af Untermann¹⁹ erkendt som akk. pl., da **termonios**, hvis det var nom. sing., ville vise samme synkope **-io-s** > **-s** som f. eks. Krumelons Es 92 (< ***Krumelon-io-s**, jfr. det tilsvarende fem. slægtsnavn **CRVMELONIA**, Es XXIII, XXVI) og andre (§ 4.3). Indskriften vil i øvrigt blive behandlet nedenfor 4.2.2.

3.2.5 Genitiv pluralis af o-stammerne

Her kan nævnes en indskrift på en sten, som har været beregnet som kastevåben: **Otergin**[? Od 5, formentlig = **O(pi)tergin(orum)**, dvs. "tilhørende indbyggerne i Opitergium (Oderzo)". Se LV, I s. 438 ff.

3.2.6 Dativ pluralis af o-stammerne

louderobos Es 45, = lat. "**liberis**"; **OSTINOBOS** Es 113; **ANDETCOBOS** Bl 1, lader sig alle bestemme som dat. pl. ud fra deres syntaktiske stilling i konteksten. Således står f. eks. **ANDETCOBOS** som apposition til tre fornavne i dat. sing.

louderobos < italisk ***loufero-** (< ie. ***leudh-ero-** cfr. gr. **ἐλεύθερος**), faliskisk **loferta**, "**liberta**", cfr. også gl. lat. **loebertatem**, Paul. fest. 121.

¹⁷ "Il confronto é da accettare, in mancanza di meglio", Prosdoci LV, II, s.v. **voltio leno**

¹⁸ IF 53, 1935, s.67-68 og IF 58, 1942 s. 136 og 221

¹⁹ IF 65, 1960 s. 149

Indskriften på den såkaldte Tavola da Este *Es 123 har **diaritorobos** (og nom. af samme ord: **diaritores**), muligvis en embedsmandsbetegnelse.

3.2.7 Ablativ pluralis af o-stammerne

Se mine bemærkninger til **iorobos** 3.2.2 og nf. 7.2

3.3 io-stammer

Akuts (28) ES 64, nom. sing., masc. personnavn. - **Akutioi** Es 5, dat. sing.

Egests Es 34, 73, nom. sg, masc. personnavn. - **Egestioi** Es 6, dat. sing.

Ennons Es 91, nom. sing., masc. personnavn. - **ENNONIOI** Es 108, dat. sing. (ven. inskription med lat. bogstavering. **ENNONIO** ES VII er samme navn i lat. inskription, medtaget i samlingen fordi den indeholder ven. navnestof; sådanne nummereres med romertal).

Iuvants Es 25, nom. sing., masc. personnavn" - **Iuvantioi** Es 4, 83, Dsg; **IVANTI-OI** Es 109.

Karamns Es 24, nom. sing., masc. personnavn. - **Karamnioi** Pa 2, dat. sing.

Osts Vi 2, nom. sing., masc. personnavn" - **Ostioi** Es 6, dat. sing.

Alle disse nominativformer udviser den karakteristiske synkope **K-s** < **K-io-s**, **Akuts** < ***Akut-io-s** etc. Ved siden af formerne på -s i nom. sing. af io-stammerne, findes dog også nogle ord, der har -is < i-o-s i nom. sing.: **Vennonis** Pa 13, **Vilkenis** *Es 120, **Klutiariis** Pa 16, alle personnavne i nom. sing. Es 120 er blandt de ældste venetiske indskrifter, vi har, og Pa 16 er fra Este III (500-350) og således blandt de ældre, så det var fristende at forestille sig en udvikling over tid: -jos > is > s, men Pa 13 er yngre (Este IV – 350-175) end mange af de synkoperede eksempler, så hypotesen holder ikke. En mulig forklaring kan være, at den sidste stavelses **i** har været så tryksvag, at vokalen knap har været hørbar; dette ville så være en indikation for, at trykket i venetisk har ligget på næstsidste eller tredjesidste stavelse som i latin.

Endelig findes nominativen både i formen -is og i formen -s i det velbelagte Ven. ord for "grav, gravmæle", der forekommer i følgende former:

ekupetaris Pa 1, 2, 3

eppetaris Pa 3 bis og *Pa 21

epetaris Pa 20

ekvopetars *Tr 7

ECUPETARIS Bl 1

EQVPETARS Pa 6.

Der er her ikke tale om forsøg på opstilling i kronologisk rækkefølge; -Vore muligheder herfor er beklageligt ringe. Om de to indskrifter med lat. bogstavering kan man dog med sikkerhed sige, at de må høre til romaniseringsperioden, dvs. 2. eller 1. årh. f. Kr. Hvad enten **-is** er nom.sing. af en i-stamme eller resultatet af **-jo-s** (thi begge muligheder foreligger), er der således her yderligere belæg for, at den synkoperede form (på **-s**) optræder jævnsides med den usynkoperede (på **-is**). Der kan være tale om en regional særudvikling, men materialet er for sparsomt til at afgøre dette. Hvis udviklingen har været **-jo-s > -is > -s** (men dette er kun en plausibel hypotese), synes det rimeligt at antage, at hele udviklingen er gennemløbet hurtigst - eller mest konsekvent - i Este (formerne **Akuts, Egests** etc., -kun et eksempel på **-is: Vilkenis** fra Lozzo, 10 km. N for Este), og langsommere - eller mindre konsekvent - i Padova og længere nordpå (her er der kun to former på **-s: EQVPETARS** og **ekvopetars** fra Altino

Om selve ordet **ekupetaris** mere i det særskilte kapitel "De vigtigste indskrifter med kommentarer og oversættelse".

3.3.1 Ablativ singularis af io-stammerne

voltio adj. til **leno**, se 3.2.2.

3.3.2 Akkusativ pluralis af af io-stammerne

Termonios adj. til **deivos**, se 3.2.4

3.4 Konsonantstammer

Vants Es 24, 73, 77, mask. fornavn. **Vantei** Es 79, dat. sing.

3.4.1 Nominativ pluralis af konsonantstammerne

anóores Ca 24 (?) Se behandlingen af hele indskriften 4.2.1.

3.5 n-stammer

3.5.1 Nominativ singularis af n-stammerne

Enno Ca 69, nom. sing., mask. fornavn. – **ENONI** Bl 1, dat. sing.²⁰ vel ved påvirkning fra lat. med **-i** for **-ei** (f.eks. **Puponei** Pa 1, **LEMONEI** Es 108).

Hvis læsningen af Pa 13 i LV, I s. 360 ff. er rigtig (**Fremaistos Vennonis Molon [V?]jennonis Itos Gentei(os)**), synes der ved siden af den normale nom. sing. på **-o** at findes en nom. sing. på **-on**. Untermann, VP s. 6, læser **Molo**, som også forekommer i Es 72, Tr 1.

3.5.2 Genitiv singularis af n-stammerne

Galknos Es 89 og **Makknos** Es 21 har været regnet for genitiver. I de to indskrifter, der hver kun består af to ord, følger de hver især efter et fem. fornavn. Untermann (VP s. 30) opfatter navnene på **-os** som Nsg, men kan ikke give nogen forklaring på, hvorfor et par nævnes på denne usædvanlige måde: Fem. fornavn + masc. efternavn. Prosdocimi (LV,II s. 97 og 138) fastholder tydingen af navnene som gen. sing. Men n-stammerne viser ellers et skema, der minder om det latinske: **-o**, **-onis** (f. eks. **sermo**) (ven. nom. sing. **Molo**, dat. sing.: **Puponei**), -skulle da stammens **-o-** kunne tabes i gen. sing.?

3.6 i-stammer

Trumusiatin Ca 7, akk. sing., Gudenavn i Lågole. – **Trumusiatei** Ca passim dat. sing.

3.6.1 urkli Es 5 synes at være en (neutr.?) -i-stamme i nom. sing. Hele indskriften:

ego urkli Egetorioi Akutioi

"jeg er *urkli* over E. A."

Ved sammenligning med andre indskriftter af samme struktur, som f. eks.

Puponei ego Rakoi ekupetaris Pa 1

"jeg er *ekupetaris* over P. R."

og andre, fremgår ordets funktion, idet den må være identisk med funktionen af **ekupetaris**.

3.6.2 Udover **Trumusiatei**, som med en akk. sing. på **-in** med sikkerhed er en i-stamme, kan det kun vanskeligt afgøres, om andre ord på **-ei** er dat. sing. af i-

²⁰ Således Untermann VP s. 11 imod Sommer, IF 42, 1924, s. 126-129, der opfattede ENONI som gen. sing. til *En(n)onios, men dette er ikke muligt. Indskriften kommenteres i det særskilte kapitel "De vigtigste indskrifter med kommentarer og oversættelse".

stammer eller konsonantstammer, f. eks. **Kanei** Ca 4, et fem. gudenavn eller epiteton; **Šainatei**, Es passim, Ca Passim.

Der findes nogle mask. navne på **-es** i nom. sing., f. eks. **Kantes** Es 64, og det er vel muligt, at nogle af de dat. sing., der ender på **-ei**, og som går for i-stammer, har en Nsg på **-es**: Således svarer **Enogenes** Es 120 til **Enogenei** Pa 3 bis. Først da denne indskrift kom frem i begyndelsen af 1970'erne var der bevis for eksistensen i venetisk (som i latin) af en såkaldt blandet bøjning: **-genes**²¹, **-s**-stamme, dat. sing. *genes-ei ville ikke resultere i **-genei** på venetisk, da intervokalisk **-s-** bevares. Der er således sket en sammenblanding med i-stammernes eller konsonantstammernes dat. sing. på **-ei**, idet **-s** er blevet opfattet som nom. sing.-endelse. Et parallelt eks. fra lat.: **pubes**, **-is**, subst., men **pubes**, **-eris**, adj. viser det som en **-s**-stamme.

3.6.3 Velsagtens skal til i-stammerne henføres **vontar**, Ca. 6, akk. sing., neutr. (se ovf. §3.2.1) og **augar** Gt 8, af uvis betydning²², -begge sandsynligvis af ***-ar(i)**, samme type som lat. *calcar*

3.6.4 Det er ovenfor antydnet, at **ekupetaris** (og dets varianter) kan være i-stamme (se 3.3).

3.7 e-stammer

Med Tavola da Este-indskriften *Es 123 er der nu også belæg for e-stammen **diei**, der optræder i sammenhængen **dekumei diei**. Afgørende bevis for ordets kasus kan næppe føres, men det mest nærliggende er at antage en dat. sing.

3.8 u-stammer.

aisun Gt 2, akk. sing. (betydning lidt usikker; forbindelsen med paelign. **aisis** "diis", marr. **aisos** "dii", marsisk **esos** "deos", osk. **aisusis** "sacrificiis", etc. synes dog klar²³). **aisus** Gt 2 og **aisus** Gt 1, akk. pl. (**-s** og **-ś** < ***-ns**; ...**s...s** > ...**s...ś** ved dissimilation, se § 1.2).

3.9 Med denne gennemgang har vi konstateret følgende kasusbestand:

Nominativ, akkusativ, (genitiv), dativ, ablativ

samt følgende stammer:

a-stammer

²¹ af ie. ***-genēs**: gr. **γένης**, til stammen i lat. **genus**, **-eris**, gr. **γένος**, oi. **jánah**.

²² til ie. **aug-** (i lat. *augeo*, *augurium*, *augur*) i bet. "donum votivum" ? Prosdocimi LV,II s.v.

²³ Lejeune (BSL 61, 1966 s.198) vakler mellem betydningen "divinité" og betydningen "offrande a la divinité". Prosdocimi (AIV 120, 1962 s. 760-62) oversætter: "sacrificium". Venetisk kender konstruktionen subj. + votiv-verb. + dativ (f.eks. **me go doto Reitiai Bukka Koliai** Es 46 "B.gav mig til R.. for K.") såvel som konstr. subj. + votivvb. + akkusativ (om modtager)(f.eks. **Kanta Rumanna donasto Reitian** Es 49 "K. R. begavede R. (med denne nål)". Således kan **aisun** (**aisus**, **aisus**) enten være akkusativ om modtager eller objektssakkusativ.

o-stammer
 io-stammer
 konsonant-stammer
 n-stammer
 i-stammer
 u-stammer

med kasusendelserne:

	Nom. sing.	Akk. sing.	Gen. sing.	Dat. sing.	Abl./instr. sing.
a-stammer	-a	-an		-ai	
o-stammer	-os	-on -om	-i/-ii	-oi	-o
io-stammer	-s -is			-ioi	-io
konsonant-stammer	-K-s -K-es			K-ei	
n-stammer	-o (-on)			-on-ei (-on-i)	
i-stammer	(-is) -i (neutr.) -ar (? neutr.)	-in -ar		-ei	
e-stammer				-e-i (?)	
u-stammer		-un			

	Nom. plur.	Akk. plur.	Gen. plur.	Dat. plur.	Abl./instr. plur.
a-stammer					
o-stammer	(-i)	-os		-obos	-obos
io-stammer		-ios			
konsonant-stammer	-K-es				
n-stammer					
i-stammer					
e-stammer					
u-stammer		-us/ -uś			

4 Verber

De indtil nu fremdragne indskrifter har forsynet os med et materiale, der, hvad angår verbalformer er end mere magert end for substantivernes vedkommende.

4.1 Med rimelig sikkerhed er som verbalformer erkendt følgende:

donasto i ca. 30 indskrifter fra Este samt ca. 10 indskrifter fra Vicenza, Gail-dalen (Nordl. Venetia) og Cadore (ved Piaves øvre løb).

donasan Es 120

doto 7 indskrifter fra Este, 9 indskrifter fra Cadore

fagsto Pa 15 og 16

toler 8 eksempler fra Cadore, **tuler** Ca 12 og **tolar** Gt 3

kvidor Ca 64 (**kvi**---? Ca 24)

4.1.1 Med større og mindre vægt er der fra tid til anden blevet argumenteret for følgen de ord som verbalformer:

alero Ca 24

atraes Vi 2

augar Gt 8 (au---? Gt 6)

entollou Pa 14

lag[sto] Es 27

4.2 Jeg skal i det følgende forsøge at sandsynliggøre, at kun de 6 første former (**tu-ler, tolar, toler** regnet under et) virkelig er verbalformer, idet jeg først gennemgår de indskrifter, hvori de tvivlsomme verber forekommer (5.2.1 - 5.2.5). Dernæst følger en gennemgang af de sikre verber og deres morfologi.

4.2.1 **alero** i en indskrift på de to flade sider af et brækket bronzehåndtag til en øseske, fundet 1949 i Lagole di Calalzo: **Turionei Okiaioi ebos ke alero u teuta[/ ansores ssiis kvi >utu< ti** Ca 24.

Det er Pisani (LIA² s. 272), der har tolket **alero** som verbum = "attulerunt". Han læste: --- **okicai coiebos** ---²⁴, hvilket ikke er muligt på grund af punktueringen: **okicai.co.i.e.bos** (hvor **.e.** er punktueret som første vokal i et ord.

Klart erkendbare som personnavne er de to første ord: fornavn (n-stamme som fornavnet **Puponei** Pa 1) + efternavn (med suffikset **-aio-** som efternavnet **Katusiai-os** Vi 2), begge i Dsing. Pisani opfattede **ke** som enklitisk konjunktions (= lat. **-que**), men allerede i 1952 påviste uafhængigt af hinanden Otto Haas²⁵ og Michel Lejeune²⁶ at der her tværtimod er tale om en proklitisk konjunktions = lat. "**et**", cfr. gr. kai ved en semantisk-syntaktisk analyse, der senere er blevet bekræftet ved fundet af en indskriften Pa 21 fra Altino; denne viser, at ie. ***k^we** > ven. **-kve** (ikke **ke**). Pisanis oversættelse: "Turiconi, Ocicae familiaribusque --- " er således ikke mulig.

u teuta kan med nogenlunde sikkerhed kompletteres **u teutam** ved sammenligning med Ca 25: **Trumusia(tei) u donom**]; betydningen af **u donom** i Ca 25 er vel "pro dono" eller lign., og **u teutam** kan oversættes "pro civitate" eller "pro populo"²⁷. **teuta** = "civitas" eller "populus": ie. ***teuta** > osk. **touto**, marr. **toutai**, umbr. **tota** etc. (Vetter, Handbuch der Italischen Dialekte s.v.). Udviklingen: ***-eu-** > ven. **-eu-**, ikke **-ou-** som ellers i ven. (og i italisk som helhed) forklarer Lejeune²⁸ med keltisk indflydelse.

Hvis ordadskillelsen er korrekt, kan **Ebos ke Alero** læses som to fornavne, hhv. med nom. sing. på **-os** (som **Oppos** Ca 19) og på **-o** (n-stamme som **Allo** Es 60). Disse navne er formentlig karakteriserede ved ansores, hvis betydning er uklar: Den mest originale fortolkning af ordet er Pellegrinis²⁹: dannelse som lat. **priores** af **pri-** = **prae**, altså: ***anti** i komparativ: ***anti-ios**, plur.: ***anti-ioses** > ***antiores** > ***antiores** > **ansores**. Besnørende, men i grunden kun endnu et udtryk for vor usikkerhed med hensyn til valuren af ven. **ś / s**³⁰.

Tegnene efter **ansores** anses oftest for tal (måske en tidsangivelse?). Som det ses savner indskriften helt verbum³¹, og en forsøgsvis oversættelse må blive: "Embedsmændene (?³²) Ebos og Alero for Turio Okijaijos på folkets vegne".

4.2.2 atraes i indskrift på en ca. 1 m lang blok af lokal limsten. Smukt prentet skrift med meget nøjagtig punktuering (to sammenstødende punkter simplificeres ikke: **.a.tra.e..s.te.r.monio.s.** etc.). Hele indskriften lyder

²⁴ Om cadorinsk **ɣ** = **ij** – i denne afhandling transskriberet i se 1.4.

²⁵ Die Sprache 2, 1950-52 s. 222

²⁶ RPh 26, 1952 s. 192 f.

²⁷ Se dog mine indvendinger herimod nedenfor, 7.4

²⁸ REA 54, 1952 s. 76

²⁹ SE 23, 1954 s. 283-86

³⁰ I øvrigt opererer hypotesen med rhotacisme, som man vanskeligt finder belæg for i venetisk. Nedenfor, 8.5 vil en anden mulighed blive nævnt. Professor Lindemann gav mig en henvisning til hett. **hantezziya**, "vorderer, erster, vornehm", < ***anti-tjo-**. Parallellen giver grundlag for antagelsen af et ***ant-tjos-es** (plur.) > ***anti-tior-es** > ***anti-or-es** ved haplografi. Også denne hypotese forudsætter rhotacisme, som er vanskeligt belægbart i venetisk, og andre eksempler på haplografi findes næppe.

³¹ **kvi** kan dog være en forkortelse af verbet **kvidor**, se nedenfor 4.5.2 med note. (også **donasto/doto** forekommer som forkortelser f. eks. Ca 69: **do**).

³² med Pellegrinis tolkning, som jeg oversætter "proceres" eller "principes".

Osts Katusiaios donasta atraes Termonios deivos Vi 2

For en diskussion af de mange fortolkningsforsøg henvises til LV,II s.v. atraes

Hvis min vurdering af de angivelige "hiat-ord" (ovenfor 3.2 med note 17) er rigtig, så er ordningen **atra es** (to ord i st. f. ét) den sandsynligste. En bogstavsekvens **-ae-** i et ord ville, bortset fra dette ene eksempel, være uden sidestykke i venetisk, og ydermere taler den hyperkorrekte punktuering for at dele **atra es**: En vokal efter en anden vokal punktueres kun, hvis den er andet element i en diftong, (og ven. kender kun diftongerne **ai, ei, oi, au, eu, ou**, ikke ***oe, *ae**) eller hvis anden vokal indleder et nyt ord, jfr.: **.je.x.o.u.r.kli.e.xe/torio.i.a.kutiio.i** Es 5 der kun kan deles: **ego urkli Egetorioi Akutioi** (**.e.** efter **.i.** og **.a.** efter **.i.** fordi **e** og **a** indleder nyt ord; til gengæld kan vi kun dele **ego urkli** (ikke **:egour**, hvilket teoretisk er muligt) fordi vi andetstedsfra kender ordet **ego** i en lignende kontekst).

Grunden til punktueringen af **e** i **atra es** er følgelig, at **es** er et selvstændigt ord.

Tydningen af indskriften som helhed afhænger helt af tydningen af **atra**. Man har forsøgt at sidestille det med lat. **atrium**, som skal være kommet fra Atria, 40 km. S for Patavium, i.f. Varro LL, V,161: Atrium appellatum ab Atriatibus Tuscis: illinc enim exemplum sumptum.

es kan være enten præposition (<***ens**, cfr. akk. plur. af o-stammerne: **-os** <***-ons**) eller en votivformlular (som **eb** Es 23³³).

Termonios deivos er akk. plur. (se § 4.2.5). Hvis oversættelsen "deos terminales" er rigtig (**deivos** < ie. ***deiwo-**, lat. **divus**, skt. **devah**, lit. **diēvas**), kunne det være akkusativ om den, hvem noget gives; en sådan konstruktion er ikke sjælden i ven. (Es 49; Ca 7 og 9; Gt 1, 2a,2b), men forekommer ikke ellers samtidig med en objektsakkusativ. Hvis derfor **atra** er obj. for **donasto**, hvad stillingen i sætningen kunne tyde på, er **termonios deivos** snarere styret af en præp. **es** eller af et verbaludtryk indeholdt i en forkortelse **es**.

Alle disse muligheder givne vil det stadig være for dristigt at søge at oversætte indskriften, men om et verbum **atraes** er der ikke tale.

4.2.3 augar er det eneste ord på en bronzefibula fra Gurina, Gt 8. Intet kan hjælpe os til at afgøre, om der her er tale om et verbum (af typen **tolar**, Gt 3), men et verbum i

tredie person (se nf. § 5.5) uden subjekt og uden yderligere forklaring synes lidet sandsynligt. Snarere er **augar** et substantiv (neutr. i-stamme) som **vontar** (se under substantiverne 4.6.3). Om det lille fragment af en bronzepåse, Gt 6, med kun to bogs taver, **au** bevaret, har indeholdt samme ord, er selvsagt umuligt at sige.

³³ Således Lejeune, BSL 61, 1966 s. 196.

4.2.4 **entollou** Indskrift på en rektangulær blok af trakyt fra Padova. Indskrift i to linier:

entollouki / termon Pa 14.

Det er måske den ven. indskrift, der har givet anledning til flest hovedbrud. Lejeune³⁴ har forsøgsvis tolket **termon** som objektsakk. for et verbum **entollou** =lat. "intulit", hvorved han nødedes til at antage, at subj. for **entollou** er gået tabt. Det er muligt, men ingenlunde sikkert, at blokken mangler en del på sin venstre side (den har været anvendt i en bygning i nyere tid og kan være blevet tilhugget). Men selve interpretationen **entollou**="intulit" hviler på så svagt et fundament, at Lejeune selv i senere artikler omhandlende samme indskrift har opgivet den³⁵.

At ordet **termon** har forbindelse med **termonios deivos** Vi 2 (se ovf. 5.2.2) er sandsynligt, men nærmere til en forståelse af indskriften kommer vi ikke, idet alle oversættelsessforsøg hviler på gætteri, f.eks. Beeler: **entol louki** med *entos (gr. **έντός**, lat. **intus**) plus gen. sg af et ord svarende til lat. **lūcus**, osk. **luvkef** (lok. = "in luco"). Herved skal ..s l.. være assimileret til ..l l., og Beeler bemærker, at "the cluster -sl- is not found in Venetic"³⁶, men dette er ikke rigtigt: I de såkaldte alfabet-tavler fra Este (Es 23 -39) forekommer **sl** blandt de konsonantforbindelser, der ikke punktueres³⁷. Hvad end **entollouki** måtte være, -ingen søger vist mere for alvor et verbum heri.

4.2.5 **lag[sto ?** i Es 27, en af de såkaldte alfabet-tavler fra atestinsk område³⁸ med envotivindskrift til gudinden Reitia. Es 27 er desværre et af de mere ødelagte eksemplarer. Indskriften lyder:

[vda]n_Vol[tion]mnos donasto ke lag[...?]/Sainatei Reitai op [vol]tio le[no

Om **op voltio leno** se ovf. 3.2.2.

vdan (der også forekommer fuldstændigt overleveret) er sandsynligvis en udvidelse på -a til de to første bogstaver i det konsonantiske alfabet: **v d**, altså et fem. subst., dannet som gr. ἀλφάβητος, "abecedarium"³⁹

Hvis vi for nærværende ser bort fra **ke lag[...?**, kan indskriften oversættes: "Vol-tiomnos gav denne skriftprøve (?) til Sainatis Reitia "libens merito"."

³⁴ i REL 29, 1951 s. 92 note 4 og Latomus 12,1953 s.394 f.

³⁵ Latomus 31,1972 s. 11 f. og MLV s.v.

³⁶ The Venetic Language, 1949 s.47.

³⁷ Iagttagelsen er gjort af Lejeune, Latomus 12,1953 s.395 m. note 38. Flere tolkningsforsøg nf. 5.4.

³⁸ Der kendes også en enkelt fra Vicenza, Vi 3.

³⁹ Haas, Die Sprache 2,1952, s. 227. - Untermann, IF 66,1961 s. 106 note 4, hævder derimod, at **vdan** ikke blot forekommer på alfabet-tavlerne, men også på votiv-"nåle" Es 47 og 51. Men disse bronze-"nåle" indeholder udover indskrifter også bogstaver og bogstavliggende tegn (et stort antal indeholder udelukkende bogstavornamenter på alle fire sider), og det drejer sig sandsynligvis om skrivedredskaber – stili (se også ovf. 3.2.1 med note 16). Betydningen "alfabet" eller snarere "bogstavfortegnelse" eller "skriftprøve" lader sig således nok forsvare.

Ven. **ke** =lat. "et", proklitisk konjunktion, er med rimelig sikkerhed fastslået ovenfor 4.2.1. Lejeunes⁴⁰ formodning om et verbum, ***lagsto**, koordineret ved **ke** med **donasto** kunne derfor synes rimelig. Lejeune jævnfører **lagsto** med lat. **lacio**, ganske som ven. **fagsto** (nf.) jævnføres med lat. **facio**. Man får således

ie. ***dhə-k-** > ven. **fag-**

ie. ***lak^w-** > ven. **lag-**

eller: *-k- såvel som *k^w > ven. -g- (foran s) hvilket ikke i sig selv er utænkeligt⁴¹ (62).

Med indskriften fra Altino Tr 7, er det sikkert, at ie. ***k^w**- giver ven. **kv-** i den enklitiske konjunktion **-kve** (der også synes at være tilstede i indskriften Es 122). Dette giver dog næppe basis for vidtrækkende konklusioner, og indtil videre må man nok nøjes med at sige, at en ven. parallel til udviklingen: ie. ***k^w** > ven. **g** savnes. Lejeunes tiltrækkende, men hypotetiske parallel: ven. **fagsto** : **lagsto** = lat. **facio** : **lacio**, savner således, - bortset fra den usikkerhed, som lakunen i teksten giver - en bekræftelse i fonologisk henseende.

Derfor er heller ikke **lagsto** medtaget i den følgende gennemgang af de "sikre" verber.

4.3 Disse verber falder efter deres endelser i tre grupper:

a: doto, fagsto, donasto

b: donasan

c: toler/tuler/tolar, kvidor

4.3.1 Betydningen af **donasto** og **doto** er, såvel på baggrund af deres kontekster som etymologisk, klar: "gav".

Betydningen af **toler/tuler/tolar** (nedenfor af nemhedshensyn kun: **toler**) og **kvidor** synes at være omtrent iidentisk med betydningen af **donasto** / **doto**. Jfr. nedenstående sammenstilling:

mego donasto Voltiomnos Iuvants Ariuns Sainatei Reitai Es 25
"V. I. A. gav mig til S. R."

vdan donasto Reitai Fetiana Otnia Es 51
"F. O. gav (denne) skriftprøve (? se 4.2.5) til R."

Kellos Ossokos doto donom Trumusiatei Ca 5

⁴⁰ RPh 26, 1952 s. 197 ff.

⁴¹ Foran s skrives i ven. altid g (χ), uanset om det er g < *k (som i fagsto; luks Is 3 = Luk(io)s er sprogligt set allerede latin (omend i ven. skrift) og er ikke en undtagelse) eller g < *g (Fugsia Es 44,48; Fukssiai Es 2 bør nok læses Fukossiai, idet der er et lille o efter k (se Prosdoci LV, I s.55).

"K. O. gav (denne) gave til T"

Futtos Aplisikos Triśikos toler (Tru)musiatei donom Ca 15

"F. A.⁴² T. *toler* (denne) gave til T."

Oppos Deipiarikos Pelonikoi kvidor donom Trumusiatei Ca 64

"O. D. *kvidor* (denne) gave til T. for P. (på P.'s vegne)"

I alle 5 indskrifter optræder verberne som typiske votivverber med obj. og dat.obj. (og i Ca 64 yderligere en dat. sg til at betegne den person for hvem (i hvis interesse) votivgaven skænkes til guden.)

4.3.2 Der er intet ved de genstande, hvorpå indskrifterne er skrevne, der hjælper os synderligt til at skelne de enkelte votivverbers semantiske indhold: **kvidor** forekommer kun i en indskrift, Ca 64 (ovf.) på et bronzehåndtag til en øseske⁴³; 6 af de 10 indskrifter med verbet **toler** (ligesom **kvidor**-indskriften fra Lagole-området) er skrevne på lignende bronzehåndtag (Ca 12, 15, 16, 17, 17bis, 68), og både **donasto** (Ca 9, 26) og **doto** (Ca 19, 20, 21, 22,3 1, 66) forekommer på sådanne. I Lagole (nordlige Venetia) kan man således semantisk sidestille:

kvidor (donom) = toler (donom) = doto (donom) = donasto (forekommer ikke med donom som obj.)

Der er ved denne sidestilling endnu ikke taget hensyn til evt. forskelle i verbernes tempus: herom nedenfor.

4.3.3 Indskrifterne fra Este (sydlige Venetia) kender kun **donasto** og **doto**. Dette kan bero på en tilfældighed, men den geografiske placering kan have spillet en rolle, idet det billede, der tegner sig for os på baggrund af det sparsomme materiale, er dette: Votivverber, hvis stammer kendes i det øvrige italiske område, forekommer i både det nordlige og det sydlige Venetia, mens votivverber, hvis stammer ikke forekommer i det øvrige italiske område, kun kendes fra den nordlige del af Venetia.

Det sidste verbum, **fagsto**, forekommer i to indskrifter fra Padova:

Hevissoś O[.....]oj fagsto Pa 15⁴⁴ og

Voto Klutiaris fagsto Pa 16,

begge indskrifter på små vaser (15 og 10 cm. høje) fra 5. eller 4. årh. f. Kr.

⁴² Apli-, ikke Alli-: se LV,II s.568 nota III. Tilsvarende i Ca 64: Oppos, ikke Ollos etc.

⁴³ Der er fundet en mængde sådanne håndtag i Lagole. Formentlig har kulten dér været centreret om de stedlige kilders helbredende virkning. Man tænke sig, at øseskeerne er blevet bragt som offer efter anvendelsen, så at votivgaven kan betragtes som en besegling af en "kontrakt" om helbredelse, indgået med den lokale guddom, Trumusiatis/Tribusiatis.

⁴⁴ **fagsto** stavet: **hva.x.s9o** (med **hv** for **vh** = **f**).

Etymologisk sættes **fagsto**, som ovf. nævnt, i forbindelse med roden i lat. **fac-io**, *dhā-k- (herom mere nf., 5.4.2. Om *k > g foran s: se note 41), og en simpel løsning vil være at oversætte "fremstillede". Omstændighederne ved fundet af de to vaser er ikke fuldt oplyste. Imidlertid synes det som om der også i dette tilfælde er tale om votivgaver (hvorved **fagsto** rimeligvis får en anden betydning), og vasernes beskedne udførelse gør det muligvis usandsynligt, at indskrifterne skulle være kunstnersignaturer. Lejeune⁴⁵ har derved argumenteret for en oversættelse af **fagsto**: "sibi ipsi fecit" eller "sibi faciendum curavit" (samtidig et forsøg på at gøre brugen af medium forståeligere). Lejeune anfører også parallellen til gr. (ὄν)έθηκε til samme rod *dhē-(k) "opstiller, indvier til en gud". Det er sandsynligt, at det er en af disse oversættelser, vi skal anvende i de to her anførte indskrifter. Pa 15 kan forsvagsvis oversættes; "H. lod (denne vase) opstille (indvie) for O."

Hvis Klutiaris er et efternavn⁴⁶ som **Vennonis** Pa 13 og **Vilkenis** Es 120 (se ovf. 3.3) kan Pa 16 oversættes:

"V. K. lod denne vase opstille (indvie)!".

4.3.5 Af praktiske grunde går jeg først nærmere ind på betydningen af **toler** og **kvidor** i forbindelse med mit forsøg på at bestemme -r-formernes tempus og person (nf. 4.5).

4.4 Endelserne **-s-to** og **-to**.

4.4.1 Endelsen **-sto** i verberne **donasto** og **fagsto** kan opløses i ie. *-s-, aoristsuffiks, og *-to, medial sekundærendelse i 3. ps. sing. Det aoristiske suffiks har således i ven. et større anvendelsesområde end i latin, hvor den såk. sigmatiske perfektum kun findes til konsonantisk udlydende verbalstammer⁴⁷.

4.4.2 Modsvarende den sigmatiske aorist repræsenterer **doto** en rodaorist til ie. *dō- med samme mediale sekundærendelse **-to**. Vokalismen i **doto** har voldt en del problemer: Der er intet, der kan hjælpe os til at afgøre, om det første **o** er langt eller kort. Siden Pauli har man sædvanligvis jævnført **doto** med gr. (έ)δοτο, altså læst **dōto** < *dā-to, med *dō- i nultrin, som man ville vente i medium, cfr. skt. **a-di-ta** vs. aktiv, hvor vi finder fuldtrin: **á-dā-t**. Men herved fremkommer der en konflikt m.h.t. repræsentationen af ie.*ə venetisk:

fag-sto af *dhā-k- vs. **dō-to** af *dā- ville betyde, at man måtte antage en dobbeltrepræsentation af ie. *ə, dels > ven. **ă**, som i latin (**făctus**), dels > ven. **ö**. Derfor

⁴⁵ RPh 26, 1952 s. 204 note 157 og s. 206 f.

⁴⁶ Pisani (LIA² s. 263) hæfter sig ved ligheden mellem ven. **-aris** og lat. **-arius** og foreslår som en mulig oversættelse "pottemager". **kluti-** kan i så tilfælde (stadig if. Pisani) sættes i forbindelse med oht. **hulsa** (*k' l-) "en skal" eller skt. **kalaca**, lat. **calix**. (Også andre muligheder angives.)

⁴⁷ Ved analogi overføres den undertiden til andre stammer: **maneo**, **mansi**. Palmer: The Lat. Language s. 273.

har Lejeune og andre⁴⁸ rekonstrueret et **dōto** med Samme aflydstrin som i skt. ádāt og gr. ἔδωκε, og man må da konstatere med Lejeune, at "si le vénète a conservé une flexion moyenne s' opposant a la flexion acti ve, il manifeste cette opposition par le jeu des désinences, sans garder trace (dans cet exemple au moins) des anciennes alternances vocaliques"⁴⁹. Der kan også, som Untermann⁵⁰ formoder være sket en analogiomdannelse således, at et ventet ***dāto** antog formen **dōto** under indflydelse af andre former i verbets paradigme.

4.4.3 At venetisk har bevaret oppositionen aktiv / medium viser donasan i Es 120, der må opfattes som en aorist aktiv, 3. ps. plur. (endelse **-an** < ***-ant** < ***-ŋt**).

Denne indskrift er imidlertid den eneste⁵¹ blandt ca. 70 votiv-indskrifter, der har et verbum i aktiv (og pluralis), og tjener foreløbig kun til at vise, at "l'attivo come categoria morfologica non era morto." ⁵²

4.5 Endelsen -r.

At **-r** i andre ie. sprog kan optræde som tredje persons mærke, finder vi eksempler på dels i italisk: umbr. **ferar** "lad der blive bragt", dels i keltisk: oir. **berir** "der bringes", kymr. **cerir** "der elskes", dels så fjernt som hett.: **ešari**. "han sidder" (med **-i** fra præsensparadigmet) og tokharisk og frygisk. Desuden er dette **-r** velkendt i forbindelse med andre endelser i f.eks. latinets passivendelser til præsensstammen (**-tur**, **-ntur** etc.). Uden forbindelse med andre endelser optræder det, som det fremgår af de nævnte eksempler, dels i passiv, dels i medial funktion. Antagelig var **-r**-formerne som udgangspunkt tredje person, hvorfra de har bredt sig til I. person (således også i lat.: **sequor**, **sequimur**). Hvis et tilsvarende system har eksisteret i venetisk, er der således - morfologisk set - ikke noget til hinder for, at **toler** og **kvidor** kan være 1. pers. sing., således som Lejeune⁵³ argumenterer for, idet han hæfter sig ved oppositionen **-r** : **-to**, hvoraf den sidste utvivlsomt er 3. pers. sing. Der er stor sandsynlighed for, at **-r**-formerne er præsens: De sprog, hvor vi ellers finder **-r**, er dette næsten udelukkende anvendt i præsensstammen⁵⁴. Spørgsmålet er da, om oppositionen **-r** : **-to** foruden at betegne en forskel i tempus og også betegner en forskel i person. Dette kan kun afgøres ud fra den syntaktiske stilling af **toler** og **kvidor**; som min sammenstilling ovf. , 4.3.1 viser, er der ingen forskel i den syntaktiske stilling af disse to verber på den ene side og **doto** / **donasto** på den anden. Principielt er det ikke umuligt at et personnavn efterfølges af et verbum i 1. pers., men at dette uden undtagelse skulle være tilfældet hver gang det anvendte verbum

⁴⁸ Lej.:BSL 46,1950 s. 46 f. – Schmidt: IF 68, 1963 s.164 f. Untermann: Kratylos 13,2 1968 s.144.

⁴⁹ BSL 61, 1966 s. 201.

⁵⁰ Kratylos 13,2 1968 s. 144

⁵¹ Prosdociami, AIV 127, 1969 s.159, fremsætter den hypotese, at Es 114: **Jan ugeo**[kan indeholde slutningen af **donasan**. Muligheden for en akk. sg af en a-stamme er dog ligeså nærliggende. Snarere er denne mulighed tilstede i /anšores Ca 24. (4.2.1).

⁵² Prosdociami, AIV 127,1969 s. 159.

⁵³ BSL 61, 1966 s. 191-208.

⁵⁴ En markant undtagelse er armensk. Kammenhuber: Zur Stellung des Hethitisch-Luvischen innerhalb der indo-germanischen Gemeinsprache. KZ 77, 1961 s. 31-75, spec. s. 43 ff.,der omhandler -r -endelsen. Også Szemerényi: Einführung in die vergl. Sprachwissenschaft, Darmstadt 1970 s. 224 f. og s. 307.

er **toler**, og aldrig, når det anvendte verbum er **doto** eller **donasto**, forekommer ikke sandsynligt. Hvis **teu[ta tol]er** er den korrekte læsemåde i Ca 13, gør det interpretationen af **toler** som 1. ps. sing. endnu mere usandsynlig: **teuta** = "**civitas**", "**populus**".

Den foreløbige konklusion af dette er, at jeg finder det rimeligt at betragte **-r** som den ven. medio-passiv-endelse i præsens (herom mere nf.) 3. pers. sing.

Roden i **toler** kan sikkert identificeres med roden i lat. **tollo, tuli**, men det er uvist, hvilket trin af roden, der foreligger: ***tōl-** / ***těl-** (velarisering af **ě** til **ě** foran **l** ?) / ***t°l-** / ***tl-** ⁵⁵.

De tre former, hvori verbet **toler** forekommer, er næppe etymologisk forskellige: **tuler** forekommer i en indskrift, hvor alle **o**'er skrives som **u** (eksempelvis **Ametikus**, masc. efternavn med nom. sing. endelsen **-us**. for den normale **-os**), og kan betragtes som en grafisk variant til **tol-**.

M.h.t. **tolar** er flere muligheder åbne. Der kan være tale om en skrivefejl (verbet forekommer kun en gang i denne form). Der kan også⁵⁶ være tale om en lydudvikling: **-er** > **-ar**; i Gurina (Gail-dalen) eller **-ar** > **-er** i Cadore. Endelig er en konjunktiv i den ene eller den anden af de to former morfologisk mulig (lat. **amē-**; **ferā-**; osk. **fakiiad** "faciat", oir. **bera** < ***bherāt** : de sprog, der har denne a-konjunktiv, er stort set de, der også har "r-medium"), men konjunktiv i votiv-indskrifter som f.eks. Venna **tolar** magetlon Gt 3

"V. giver (bringer el. lign.) (denne) magetlon (?)"

Futtos Esekos **toler** Trumusiatei donom Ca 16

"F. E. giver T. (denne) gave."

savner enhver syntaktisk begrundelse.

Hvis **-e-** i **toler** opr. er kort, kan det være temavokal; hvis det opr. er langt (eller **-a-** i **tolar** opr. er langt) kan der være tale om oprindelige e-stammer (hhv. a-stammer), og så må man forudsætte den ovf. nævnte lydudvikling **-er** > **-ar** eller omvendt. Mulighederne er således mange, og det er vanskeligt på det forhåndenværende grundlag at argumentere afførende for en af dem.

4.5.1 Prosdocimi følger i sin kommentar til **toler** og **kvidor** (LV,II s.vv.) en teori fra 1936, fremsat af Edith Clafin⁵⁷. Hun sammenlignede **tolar** (som var den eneste form af verbet, der var kendt på det tidspunkt) med umbr. **ferar**, oir. **canar** (præs. konjunktiv passiv (medium) 3. pers. sing.), og forklarede denne form som en injunktiv. Beeler⁵⁸ accepterede denne forklaring, og med mellemrum er den blevet gent-

⁵⁵ Lejeune, BSL 61 s. 202 f. Prosdocimi, LV II s.v.

⁵⁶ Lejeune, BSL 61, 1966 s. 202.

⁵⁷ "Venetic tolar, Old Irish canar and the Indo-European Injunctive", Language 12, 1936 s. 23-34, spec. s.24-27

⁵⁸ The Venetic language, 1949 s. 20 og 56.

get af senere forskere, sidst af Pellegrini⁵⁹ og, som nævnt, af Prosdocimi. Så vidt jeg kan se, er der ingen af dem, der har beskæftiget sig indgående med det ven. verbum, der på afgørende måde har vendt sig mod denne teori, skønt injunktiv dog er et af de mest kontroversielle punkter i den ie. sproggvidenskab⁶⁰. Dog skal det siges, at både Lejeune⁶¹ og Karl Horst Bchmidt⁶² enten indskrænker sig til blot at nævne teorien eller helt forbigår den i tavshed.

Prosdocimi anfører som et af sine argunlenter for, at **-r**-formerne er aoristiske, at "L'ingjuntivo e formalmente un aoristo"; men netop dette er et af stridens kardinalpunkter⁶³, og hvis det er rigtigt, at **-r**-formerne i øvrigt hyppigst anvendes i præsensstammerne som i de ovenfor nævnte eksempler, gør man måske klogt i at opgive eller i det mindste stille sig skeptisk overfor denne injunktiv-teori, baseret, som den er, på et for det ven. sprogs vedkommende særdeles sparsomt materiale⁶⁴.

4.5.2 Verbet **kvidor** forekommer på et håndtag til en øseske, hvor indskriften løber på de to sider således, at den ene side slutter med **kv**, mens den anden begynder med **idor**⁶⁵.

Verbet viser samme medio-passiv endelse **-r** som **toler** og **må**, som den syntaktiske struktur i indskriften viser, have nogenlunde samme betydning:

Oppos Deipiarikos Pelonikoi kv/idor donom Trumusiateri (tal?) Ca 64⁶⁶

Konstruktion: Subj. + dativ af personen, for hvem offeret foretages + verbum + obj. + dativobj.: "O. D. giver/gav (el. lign., se nf.) T. (denne) gave på P.'s vegne (for P.)" Pellegrini⁶⁷ sætter roden i **kvidor** i forbindelse med i.e. ***k^wei-** i gr. **τίνω, τίω, τίω**, arkaisk **τείω**, "schätzen ehren", **τίνω, τίω** (att.), ***τίω** "büsse, bezahle", hvoraf også **τίμη** og **ποινή**. Denne rod har da i ven. en udvidelse **-d-** (som kan afspejle i.e. ***d** eller ***dh**, et suffiks, der normalt forekommer i præsensstammer⁶⁸ + **-o-** (temavokal?) + medio-passiv endelsen **-r**. At roden forekommer i nultrin, hindrer ikke, at

⁵⁹ MAP 78, 1965-66 (1967) s. 38

⁶⁰ Gennemgang og nyere bibliografi: Szemerényi, Einleitung.. cit. s. 244 ff.

⁶¹ BSL 61,1966 s. 204 m. note 4.

⁶² IF 68, 1963 s. 165.

⁶³ Szemerényi, Einleitung.. cit. s. 244-5.

⁶⁴ Jævnfør i øvrigt Untermann, *Kratylos* 13,2, 1968 s. 144: liDer Versuch, einzig auf Grund der Form kvidor (dog også toler) und ohne jede Kenntnis vom Gesamtsystem des ven. Verrbums einen ven. Injunktiv zu konstatieren, scheint mir ein bedauerlicher Ruckfall in den "Atomismus" einer Überwundenen Phase der Indogermanistik."

⁶⁵ Dette gav Lejeune (*Venetica* XI: "Une nouvelle forme verbale a Lagole", *Latomus* 25, 1966 s. 405-10) anledning til at imødegå læsemåden **kvidor**, som skyldes Pellegrini (MAP 78, 1965-66 s. 17 f. og 37 ff.). Lejeune læste forsøgsvis **kvaidor** og som en anden mulighed **[d?]idor**, men den oprindelige læsemåde blev forsvaret af Prosdocimi (*AAAd* 61, 1967 s. 145 ff.) og især af Pellegrini (*Athenæum* 47, 1969 s. 241-46) dels på grundlag af **kvi-Ca** 24, der kan være en forkortelse af verbet, dels ud fra antagelsen, at **kv** næppe slutter et ord (nemlig **Peloni-koi**, der læses som Dsg af et masc. personnavn; man kunne teoretisk godt skille: **Peloni koikv**) og at kv ikke med rimelighed kan anses for begyndelsen af endnu et personnavn (**Pelonikoi** er et patronymikon; sådanne **(oni)kos**-navneformer forekommer i andre indskrifter både alene og i forb. m. andre navne), idet skriveren havde plads til at skrive navnet ud (der kunne i det mindste have stået endnu 6-7 bogstaver efter **kv**. I øvrigt er der ikke med sikkerhed konstateret andre navneforkortelser i de ven. indskrifter).

⁶⁶ Jeg følger Lejeunes læsemåde: **Oppos Deipiarikos** (ikke **Ollos Deiliarikos** som i LV,I), Jfr. *Venetica* VIII: "Les tracés de l et de p a Lagole", *Latomus* 25, 1966 s. 381 ff.

⁶⁷ MAP 78 cit.

⁶⁸ "ampliamento, normalmente tipico dei temi di presente", skriver Pellegrini (MAP 78 cit.), idet han henviser til Brugmann, *Grundriss* II, 32 s.372-379, (hvor dog ***-do-**, ***-dho-** udvidelserne er opført under overskriften "Præsens und starker Aorist".)

verbet kan være præsens, således som jeg ovenfor hævdede, at **toler** er det; Lejeune, der ankede over, at Pellegrini ikke havde retfærdiggjort nultrinet, anfører selv en parallel fra lat.: **(di)vīdo** < ***weidh-**⁶⁹.

En semantisk parallel til **kvidor donom** fandt Pellegrini i **solvit votum**⁷⁰, hvor votum ikke blot betegner "det højtidelige løfte", der indfries, men også "offergaven", hvormed det sker. Pellegrini henviser i den forbindelse også til Tibulls vers (II, 5, 29): pendeбатque vagi pastoris in arbore votum.

Han oversætter indskriften Ca 64 (LV,I s.545): "O. D. solvit donum (votum) pro P. Trumusiati".

4.6 Sammenfatning: De få ven. verbalformer har følgende endelser:

Aktiv:	Aorist, 3. pers. plur.	-an
Medium:	Præsens, 3. pers. sing.	-r
	Aorist, 3. pers. sing.	-to

Endvidere har vi set, at aorist-mærket er **-s-**, og at venetisk kan danne en rodaorist.

⁶⁹ BSL 61, 1966, s. 206 note 2

⁷⁰ F. eks. CIL. I,2 1816. Præsens i dedikations-indskrifter kendes vel fra lat. Man sammenligne f. eks. CIL I,2 27: **C. Bruttius / Aescolapio / dono dedit / meritod** og 28: **Aescolapio / donom dat / lubens merito / M. Populicio M. f.**

5 Pronominer

5.1 **eik** i en indskrift på en bronzesitula fra Cadore:

eik Goltanos doto Louderai kanei Ca 4

"G. gav **eik** til (gudinden) Libera k (?)" ⁷¹

er af nogle⁷² blevet betragtet som et pron. neutr. akk. sing., mens andre i dette ord har set en forkortelse af et personnavn. Denne sidste mulighed savner støtte i indskrifterne, der ikke giver noget sikkert belæg for sådanne forkortelser. **Goltanos** anses af Untermann⁷³ for et fornavn; **eik** anser Untermann for "Formularbestandteil", uden dog at sandsynliggøre denne opfattelse.

Pisani analyserer formen som ***ei(d)** (: lat. **id** etc. "ma con ei- analogo a quello entrato nella formazione del pronome osco **eiso-**") + den enklitiske partikel **-k** af ie. ***-ke**, osk., umbr. **-k**, lat. **-c(e)**, (**hic**, **huiusce**). Lejeune⁷⁴ indvender herimod: "Si le latin a **is**, **id**, si le sanskrit en revanche a **ay-ám**, **id-ám**, aucune langue n'a le degré plein ***ei-** au neutre; en sorte qu'on hésitera à considérer **.e.i.k.** comme un démonstratif neutre; un locatif ***ei-ke** serait plus satisfaisant pour la forme, moins satisfaisant (mais non inadmissible) pour le contexte". Hvis interpretationen **eik** = **id** i sin helhed er rigtig, må problemet: ven. **ei-** overfor ie. ***i-** løses ved henvisning til at **ei-** ved analogi kan have bredt sig til neutrum fra den øvrige del af paradigmet, ganske som pronominalstammen ***eiso-** har bredt sig fra gen. plur. ***eisom** (delt: **eis-om**) til de øvrige kasus i osk. **eíseis** "eius", **eísúd** "eo" etc.⁷⁵

Muligheden for, at **eik** virkelig er et pronomen, bekræftes af stillingen på 1.-pladsen i indskriften, som dette ord har til fælles med **meگو** (l. ps. personlige pron i akk. sing.) i en lang række af parallelle indskrifter:

meگو Fugia donasto Reitiai Es 54

"F. gav mig til R."

hyppigere dog med verbet umiddelbart efter pronomet i overensstemmelse med følgende skema:

meگو donasto / doto + subj. + dat. obj.(Es passim).

5.2 Meget få⁷⁶ har prøvet at drage Paulis observation i tvivl, at **ego**, **meگو** er det personlige pron. i 1. person i nom. og akk., svarende til got. **ik**, **mik**.

⁷¹ **Louderai** = Liberae, cfr. **louderobos** = liberis (3.2.6). **kanei** er appos. til **Louderai**, men betydningen er ikke klar. Pisani genkender heri skt. **kanyā**, "fanciulla, vergine", cfr. gr. **καινός**, og ser i **kanei** en ven. oversættelse af gr. **κόρη**. Man må da tænke sig en form ***kanai**, hvor **ai** > **ei**, hvilket måske finder støtte i **Reitiai** Es 47, hvis dette ikke blot er en skrivefejl (se 3.1 med note 8).

⁷² f. eks Pisani, LIA² s. 265

⁷³ VP 8.14-8

⁷⁴ BSL 61, 1966 s. 198 note 1

⁷⁵ Jfr. Walde-Hofmann, Lat. etym. Wörterbuch I, 1965 s. 720 s.v. **is**

⁷⁶ Vist ingen siden Holger Pedersens forsøg i en art. "Die gutturale im inAlbanesischen" KZ 36, 1900 s. 302.

En lignende bøjning findes i heth. **uk, ammuk**, men først og fremmest er **ego/mego** et af de ikke få tegn på den nære forbindelse mellem ven. og germansk.

5.3 Det samme er tilfældet med **SSELBOISSELBOI**, som Sommer⁷⁷ satte i forbindelse med oht. **der selb selbo** og oversatte "sibi ipsi". Indskriften (BI 1) behandles mere indgående i det afsluttende kapitel 8, De vigtigste indskrifter med kommentarer og oversættelse. og der har jeg fulgt Untermanns argumentation for, at ordets betydning snarere er "**ipsi**". Her skal jeg indskrænke mig til at anføre den for mig at se bedste oversættelse af indskriften:

ENONI ONTEI APPIOI SSELBOISSELBOI ANDETICOBOS ECVPETARIS BI 1
"Gravmæle for Eno, Onts og Appios selv, (alle) sønner af Andet(i)os".

SSELBOISSELBOI bøjrer begge led og minder strukturelt om lat. **sese**.

5.4 Nogle har i **entollouki termon** Pa 14 set et pron.⁷⁸. G. Hempf⁷⁹ foreslog at tyde indskriften således: en **tōl** (<***tōd**, pron. demonstr.) **louki termon** "In this clearing (runs) the boundary", -en tyding, der rejser flere problemer (**louki** genitiv?, lokativ?, i hvilket syntaktisk forhold til * **tōd**?), og som heller ikke har fundet mange tilhængere.

Pellegrini⁸⁰ har foreslået tydingen: ***entod** (med assimilation af **-d** til **-l**) "avverbio di luogo (originariamente abl. con **-d** ancora conservato e poi assimilato ?) e **lo.u.ki** un possibile genitivo riferito a **θermon** "il confine del bosco sacro"; oppure: "**in hoc (istod) luci termo**"." Denne løsning rejser endnu en gang spørgsmålet om en ven. gen. sing. på **-i** uden afførende at kunne besvare det.⁸¹

Hvilken løsning man end finder mest attraktiv: på gætværk hviler de alle, og uden støtte i andre indskrifter må vi foreløbig betegne muligheden for et ven. pron. demonstr. ***tod** for utilstrækkeligt belyst.

5.5 Sammenfatning: Med rimelig sikkerhed ks.n vi konstatere tilstedeværelsen af følgende pronominer i venetisk:

Personlige pron.: Nom.sing: **ego** "jeg", Akk. sg: **meگو**
demonstrativt pron.: Neutr. akk. sing. **eik** "id", "hoc" ?

Masc. dat. sing. **SSELBOISSELBOI** "ipsi"

6 Konjunktioner

⁷⁷ IF 42, 1924 s. 128.

⁷⁸ Jfr. forsøget på heri at se et verbum **entollou** ovf. se 5.2.4

⁷⁹)"Mediterranean Studies", Stanford University publications. University series Language and Litterature, 1930-32 vol. 5 s.162.

⁸⁰ Iscr. ven. 1955 s. 137.

⁸¹ I øvrigt er Pellegrinis forslag om en assimilation ikke bedre begrundet end Beelers (ovf. 5.2.4): Der kan rejses den samme indvending mod assimilationen *dl > ll som mod *sl > ll.

Uenigheden om tydingen af **ke** i Ca 24 (se ovf. 4.2.1) kan siges at have fundet sin endelige løsning med fremdragningen af den nye indskrift fra Altino, Tr 7, der indeholder **-kve** : utvivlsomt = lat. **-que** enklitisk konjunktion. Det betyder, at ie. ***-k^w** > ven. **-kv**⁸², og det udelukker, at ven. **ke** kan gå tilbage til ie. ***-k^we**, lat. **-que**.

At også **ke** betyder "og" er der dog ikke tvivl om, og etymologisk må det da sandsynligvis sættes i forbindelse med gr. **καί**, hvor uklart i etymologisk henseende dette ord også måtte være.

7 Præpositioner.

De mulige præpositioner ***entos** eller ***en** i **entolouki termon** Pa 14 er behandlet ovenfor 4.2.4 og 5.4. Lejeune har gjort sig til talsmand for en præp. ***entos** i en artikel⁸³, hvori han søger at påvise en ven. gen. sing. på **-i**. Hans hypotese hviler på et særdeles skrøbeligt grundlag: Efter at have opstillet tre mulige oversættelser af indskriften (forskellige alt efter hvor mange og hvor store lakuner han antager omkring teksten) når han frem til den fjerde: "Ou bien (4: hypothèse que nous préférons), avec nom masculin ***termo-** de la "borne" et lacunes a gauche et Et droite: "[ne guis] intus luci [ultra] terminum [ito]" on voit qu'il subsiste, sur l'interprétation du document une grande incertitude. Aussi ne retiendrons-nous ici l'exemple de **lo.u.ki** gen. sg. thematique que comme possible."

Muligheden for, at stenen, hvorpå indskriften står, mangler noget til venstre, er ikke udelukket, men at der skulle mangle noget til højre er næsten utænkeligt. Især hvis der kun mangler et ord af samme omfang som **ito**, ville skriveren sikkert have valgt at skrive det på pladsen efter **termon**, hvor der er plads til i hvert fald 5 bogstaver!

7.1 Muligheden for en præp. ***es** er behandlet ovenfor 4.2.2 under **atraes**. Da det ikke er muligt at afgøre karakteren af **atra**, er det heller ikke muligt entydigt at forklare **es**.

7.2 **op** findes i to udtryk: **op iorobos** Es 23, 69 og **op voltio leno** Es 27, 32, 44, hvoraf det sidste (= "libens merito") er behandlet kort ovf. 3.2.2.

iorobos skal sikkert sættes i forbindelse med ie. ***joro/jero** "år", bevaret i lat. **hornus** (adj. "fra i år" < ***hōjōrinus** til ***hō jōrō** "i år"). C. A. Mastrelli⁸⁴ antager, at betydningen af udtrykket må være "per i prodotti dell'anno". Af endelserne **-io**, **-o**, **-obos** fremgår, at **op** styrer ablativ. Ordet hører sikkert til ie. ***op(i)/ep(i)**, hvoraf også lat. **ob**, osk. **up** (med ablativ) etc.

⁸² Også ie. **+k'+w** skrives på ven. med digrafen **kv**: **ekvon** Es 71 =lat. **equum**. Indskriften fra Altino blev først publiceret af Prosdocimi i en artikel i AGT 56, 1971 s. 34 ff., hvori han gennemgår de ven. ord med **kv** af ie. ***k^w**

⁸³ Latomus 31, 1972 s. 12.

⁸⁴ Citeret af Prosdocimi LV,II s. v. **iorobos**.

7.3 per, præp. med akkusativ, lat. **per**, osk. **per-** (præverbium), umbr. **-per** (post-position). I øvrigt er denne præposition kendt i en lang række sprog i ie. område. I ven. foreligger den kun i udtrykket **per volterkon vontar** Ca 6, Gt 2. Se også 3.2.

u, præp. med akkusativ, got. **ūt**, oht. **ūz**, oi. **ud-** og velsagtens også lat. **usque** (Walde-Hofmann, Lat. etym. Wörterb. II 1965 s. 844), ie. ***ud**. I ven. foreligger denne præp. i de to udtryk **u donom** Ca 25 og **u teuta**[m Ca 24.

Tilsyneladende er der ingen, der mere drager eksistensen af denne præp. i ven. i alvorlig tvivl⁸⁵, men jeg skal dog her nævne et par problemer i forbindelse hermed:

a: I Ca 24 (Pellegrinis læsemåde):

Turijonei Okijajoi Ebos ke Alero u teuta[m
anśores ? kvi(do-) ??⁸⁶

vender **u**'erne forskelligt (i Turi- **V** men i **u teuta** begge gange **Λ**) hvilket ikke i sig selv er foruroligende; men de to **u**'er i **u teuta** er begge punktuerede med kun én streg efter hvert, hvilket gør bogstaverne næsten identiske med **n** (**Ń**), og således læste Pellegrini dem da også i sin første udgave af indskriften. Læsemåden **teuta** bekræftes dog af **teut**[Ca 13 og **teu** Ca 70.

b: Teksten mangler øjensynligt et verbum. Pellegrini tænker sig, at **kvi** er en forkortet form for verbet **kvidor** (blot i pluralis), hvilket er én mulighed. En anden mulighed, som jeg vil foreslå, er at læse:

... teuta[m (?) donas/
anśores ...

hvorved en del af problemet **anśores** klares, idet **an** da læses som en del af verbet donasan, som passer smukt i sammenhængen. **śores** får da en til at tænke på ***swesor**⁸⁷(105) eller måske snaarere på ***sor** "Weib" (Walde-Hofmann LEW II 1965 s. 563), omend også dette skaber problemer: **Ebos** og **Alero** er sandsynligvis maskuline navne⁸⁸. En tredje mulighed for at finde et verbum i teksten er som nævnt at betragte **u** som forkortelse for et votivverbum.

c: De præpositioner, som Pellegrini⁸⁹ og Prosdocimi⁹⁰ anfører som etymologisk beslægtede med ven. **u**, synes i intet tilfælde at have en betydning, der er tilfredsstillende i de to tilfælde: **u donom** og **u teuta**[m. Bedst er måske Pellegrinis henvis-

⁸⁵ Tidligere tænkte bla.a. Lejeune (RPh 25, 1951 8.288 note 100) og Pellegrini (Rendiconti della Accademia Nazionale dei Lincei ser. VIII vol. V, 1950 s.317) på en forkortelse af et votivverbum, men begge har siden opgivet denne teori.

⁸⁶ Jfr. i øvrigt 4.2.1, hvor jeg forsøgsvis har kommenteret og oversat indskriften.

⁸⁷ Således foreslog Lejeune, RPh 25 cit. "**An.śores**.s'il s'agit bien d'un mot, est un nom. plur. (...) en **-es**, dont la structure n'envoie que celle de ie. ***swe-sor**; mais il faut réserver la possibilité que **-an** (plutôt que **-ans**) soit la terminaison d'un mot inachevé sur la première face".

⁸⁸ 1 hvert fald Alero kunne dog efter sin form være et kvin denavn, jfr. **Allo** Es 60, der med stor sikkerhed er et kvindenavn, såsom det forekommer på en af de såkaldte votivnåle (styli), der alle er givne af kvinder. Jfr. note 16.

⁸⁹ Iscr. ven. s. 156

⁹⁰ LV ,II s.v. **u**

ning til oslav. **vъz, vъs**, der i de (få) tilfælde, hvor det forekommer som præp. og ikke som præverbium, har betydningen "til gengæld for"⁹¹, der passer glimrende i Ca 25: **Trumusia(tei) u donom** "Til T. til gengæld for (el. som tak for) gaven". Men er det meningen med indskriften? Er meningen ikke snarere "Til T. som en gave"? Pellegrini⁹² oversætter: "Forse: Trumusiati pro dono", hvilket er tvetydigt. Under alle omstændigheder passer betydningen "til gengæld for" ikke godt i Ca 24.

Som det turde fremgå af ovenstående, føler jeg mig ikke helt overbevist om rigtigheden af tolkningen af ven. **u** som præposition. Det er den simpleste tolkning, men den er ikke problemfri.

7.5 Sammenfatning. Tilbage bliver kun to præpositioner, som med sikkerhed kan konstateres i venetisk: **op**, præp. m. ablativ. og **per**, præp. m. akkusativ.

⁹¹ F. eks. **zъlo vъz dobro** = **κακά ἀντὶ ἀγαθῶν**, "(gengælde) ondt med godt".

⁹² (LV, I s. 515)